145437 - Kısıtlama ve İflas Hükümleriyle İlgili Özet

Soru

İslam'da iflası ilan etmenin caiz olup olmadığını bilmek istiyorum. Borcumun hala bana ait olduğunu bilerek iflas başvurusunda bulunursam imkânım olduğunda kime iade etmeliyim? Bu konuda tavsiyeleriniz nelerdir?

Detaylı cevap

Allah’a hamd olsun.

İflas eden; borcu, sahip olduğu paradan daha fazla olan kişidir.

Alacaklılar yargıçtan iflas edene kısıtlama getirilmesini ve elindeki parayı aralarında paylaştırmasını isterlerse yargıcın bu talebi yerine getirmesi gerekir.

Şeyh Salih El Fevzân, kısıtlama ve iflasla ilgili hükümleri açıklarken şunları söyledi:

- Şeriat hukukunda kısıtlamanın anlamı, kişinin parasıyla tasarruf etmesini engellemektir. Bu konuda delil, şu ayettir: “Allah’ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı aklı ermezlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin. Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin…” (Nisa 5-6)

Bu iki ayet gereğince sefih ve yetim mallarını korumak ve kaybetmemelerini sağlamak amacıyla onlara kısıtlama getirilir. Ayrıca bunlar akli olgunluğa ulaşmadan malları kendilerine teslim edilmez. Nebi s.a.v bazı sahabelere üzerlerinde olan borçları ödemeleri için kısıtlama getirmiştir.

- Kısıtlama iki çeşittir:

Birincisi: Başkasının Hakkı İçin Yapılan Kısıtlama

Örnek: Alacakların hakları için, iflas eden kişiye kısıtlama getirmek.

İkincisi: Şahsın Kendi Yararı Amacıyla Kısıtlama Uygulanması

Böylece kişinin sahip olduğu malın zayi olmasının önüne geçilir. Örnek: Küçük yaştaki çocuklara, sefih ve deli olan kişilere kısıtlama getirilir.

- Başkasının Hakkı İçin Yapılan Kısıtlama

Örnek: Alacakların hakları için iflas eden kişiye kısıtlama getirmek. Müflis, sahip olduğu varlığı alacaklara yetmeyen kimsedir. Bu durumda alacaklara zarar oluşmaması için malında tasarruf hakkına kısıtlama getirilir.

Borcunu ödemekte zorluk çeken borçluya mühlet verilir ve hemen talep edilmez. Yüce Allah şöyle dedi: “Eğer borçlu darlık içindeyse, ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilirseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.” (Baka 280)

Borcunu ödeme imkânı olan kişiye kısıtlama getirilmesi caiz değildir. Zira buna ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak alacakların talep etmeleri üzerine borcu ödemesi emredilir. Nitekim Nebi s.a.v şöyle dedi: “Zengin (borcunu ödeyebilen) kişinin borcunu ertelemesi zulümdür.” Böyle bir kişi, vacip olan hakkı ödemediği için zulüm etmiş olur ve ödemekten imtina ederse hapse atılır. Şeyh Takiyyuddin İbn Teymiyye r.h şöyle dedi: Kim borcunu ödeyebilir durumda olur ve ödemezse/reddederse, dayak ve hapisle olsa bile ödemeye zorlanır. Bu konu; Malik, Şafii, Ahmed ve sahabelerden diğer imamlar tarafından ifade edilmiştir: “Bu konuda herhangi bir ihtilaf olduğunu bilmiyorum.”

Nebi s.a.v şöyle dedi: "Borcunu geciktiren varlıklı kişinin onuru, zedelenmeye açık olur ve kişinin cezalandırılması da helal olur." (Ahmed, Ebu Davud)

Şüphesiz üzerinde olan borcu ödemekten kaçınan ve erteleyen kişi, hapis ve farklı cezalarla cezalandırılmayı hak eder. Borcunu ödeyinceye kadar cezalar tekrarlanır. Şayet geciktirmede ısrar ederse yetkili kişiler tarafından varlıkları satılır ve alacaklara verilir. Nebi s.a.v şöyle demiştir: “Kendine ve başkasına zarar verme.”

- Borçlunun iki durumu mevcuttur:

Birinci durum: Kendisine Süre Verilmiş Borçlu

Bu kişi vadesi gelene kadar borç ödemesi için talepte bulunulmaz. Ayrıca bu kimse zamanı gelinceye kadar ödemekle yükümlü değildir. Şayet elindeki varlık, ödemesi gereken tutardan daha az olsa bile bu sebeple kendisine kısıtlama uygulanmaz ve malında tasarruf hakkı elinden alınmaz.

İkinci durum: Borcun hemen verilmesi gerektiği durumdur.

Bu vaziyette borçlunun iki durumu vardır:

Birincisi: Parasının Borcundan Fazla Olması:

Bu durumda mal varlığı kısıtlanmaz, ancak alacaklısı bunu talep ederse borcunu ödemesi emredilir; eğer imtina ederse ödeme yapıncaya kadar hapsedilir ve cezalandırılır. Şayet bu kişi hapis ve cezalara sabredip borcu ödemeyi reddederse o zaman yetkili kişi, müdahale eder ve ödeme yapmak için gerekirse varlıklarını satar.

İkincisi: Parasının Mevcut Borcundan Az Olması

Bu durumda alacaklılarının talep etmesi halinde kendilerine zarar oluşmaması için parasına kısıtlama getirilir. Nitekim Ka'b b. Malik r.a'dan rivayetle Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Muaz'ın varlığına kısıtlama getirmiş ve malını satmış... (Dar el Kutni, el Hâkim)

Kısıtlama getirildiğinde bu durum ilan edilir ve insanlara parasında kısıtlama olduğu açıklanır. Böylece insanlar aldanmaz ve onunla muamele ederek paralarını kaybetmezler.

- Kısıtlamayla ilgili dört hüküm mevcuttur:

a- Birinci Hüküm: Alacaklının hakkı; onun kısıtlamadan önceki malını da bağladığı gibi kısıtlamadan sonra oluşan malını da bağlar. Dolayısıyla kısıtlanan kişi, yasaktan sonra mal varlığını herhangi bir tasarruf yöntemiyle tasarruf edemez ve hatta kısıtlama uygulanmadan önce bile alacaklılarına zarar verecek şekilde mal varlığında tasarruf etme hakkına sahip değildir.

İmam İbnu'l-Kayyim r.h şöyle dedi: “Eğer borçları onun tüm parasını kapsıyorsa yetkili yargıç kısıtlama uygulasın veya uygulamasın, borçluya zarar verecek şekilde bağış yapması geçerli değildir. Bu görüş; İmam Malik ve Şeyhülislam İbn Teymiyye’nin tercihidir. Şeyh şöyle demiştir: Bu konu mezhep esaslarıyla ilgili değil, bilakis şeriatın esas ve kurallarıyla ilgilidir. Çünkü alacaklıların hakkı onun parasına bağlanmıştır. Bu kişi ölüm hastalığına yakalanmış kişi konumundadır. Şayet yetkili yargıç kısıtlama uygulamazsa alacakların hakkına girilmiş olur. Şeriat hak sahiplerinin hakkı muhafaza etmeyi emreder. Korumaya yönelik her yolu sağlar ve malın zayi olmasına neden olan her türlü yolu kapatır.

b- İkinci Hüküm: Bir kimse, kısıtlama uygulanmadan önce sattığı, borç verdiği veya kiraladığı bir malı iflas eden kişide bulursa bu varlığı geri alma hakkın sahiptir. Nebi s.a.v şöyle dedi: “Her kim iflas etmiş bir kişinin yanında eşyasını bulursa onu almaya herkesten daha fazla hak sahibidir.” (Buhari, Muslim)

Fıkıh alimleri; müflis yanında eşyasını bulan kimsenin malını geri alabilmesi için altı şart koşmuşlardır:

Birinci Şart: Malını Ondan Alıncaya Kadar Müflis Olan Kişinin Sağ Kalması

Zira Nebi s.a.v şöyle dedi: “Şayet ölürse eşyanın sahibi alacakların örneğidir” (Ebu Davud)

İkinci Şart: Eşyanın Karşılığının Tümünün Müflisin Zimmetinde Bulunması

Şayet eşya sahibi eşyanın karşılığından bir miktar alırsa tümünü almaya hak sahibi olmaz.

Üçüncü Şart: Eşyanın Tümünün Müflisin Mülkiyetinde Kalması

Şayet bir kısmını bulursa öncelik hakkına sahip olmaz.

Dördüncü Şart: Eşyanın asıl vaziyette bulunması, değişikliğe uğramamış ve özelliklerini yitirmemiş olması gerekir.

Beşinci Şart: Eşya ile başkasının hakkı bağlanmaması

Örneğin müflisin bu eşyayı başkasına rehin olarak vermemiş olması gerekir.

Altıncı Şart: Eşyanın Ayrılmaz Şekilde Artmaması

Örnek: Bir hayvanın kilo alması. Bu şartlar sağlanırsa eşya sahibi eşyasını iflas eden kişinin yanında bulduğu takdirde onu geri alma önceliğine sahiptir.

c- Üçüncü Hüküm: Kısıtlama sonrası, kısıtlama sona erinceye kadar kendisinden talep edilmemesi, her kim bu sürede ona bir şeyi satar veya borç verirse kısıtlama sona ermesi sonrasında kendisinden talep eder.

d- Dördüncü Hüküm: Yetkili yargıç onun malını satar, alacaklar arasında paylaştırır. Çünkü kısıtlamanın amacı budur. Bunun geciktirilmesi haksızlık ve zulümdür. Yargıç, müflis olan kişiye barınak ve zaruri ihtiyaçlarını bırakır.

Ertelenmiş ve süreli borcun hükmü: İflas nedeniyle peşine dönüşmez. Hemen ödenmesi gereken borçlara eklenmez. Bilakis süre, müflisin hakkıdır. Bu hak, diğer hakları gibi düşmez. Malı peşin alacaklar arasında dağıtıldıktan sonra şayet bir borcu kalmazsa yargı karara gerek duyulmaksızın kısıtlama sona erer. Çünkü kısıtlama gereği ortadan kalkmıştır. Şayet peşin alacakların borcu devam ederse yargıcın kararı olmaksızın kısıtlama sona ermez.

(El Mulahhas el Fıkhi 2/89-95)

Şayet alacaklara verilecek borcu varsa ancak ödeyecek varlık kalmazsa borç, borçlunun zimmetinde kalır. Allah ona rızık verinceye kadar zimmetinde devam eder.

En iyisini Allah bilir.